

sterkt, moogt gij nç niet zeggen, dat dus de Twijfel goed is, en er uw eigen ziel en de ziel van anderen toe verlokken.

Alle Twijfel is zonde en moet ook voor uw besef zonde blijven.

Als Twijfel in u opdoemt, moogt ge nimmer zeggen: »Nu ben ik op den goeden weg; zoo zal ik tot geloof komen», maar moet ge steeds vlieden als voor een giftige slang die door haar beet uw hart wil verderven.

En als ge om u heen tweeërlei soort menschen ontmoet, de éenen die den Twijfel nooit in die mate gekend hebben, en de anderen, die eindeloos in hun twijfelsucht op en neer slingeren, zult ge niet de laatste, maar de eersten gelukkig prijzen; ze benijden, dat ze de verzoeking ontwaanden; en steeds ook met het oog op den Twijfel bidden: Leid mij niet in verzoeking, maar verlos mij van den Booze!

En dit scheelt alles.

Immers, als er Twijfel in u oprijst, en ge ontvangt dien Twijfel gastrij als een vriend, dan voedt ge een slang in uw hart.

En omgekeerd, wie, als de Twijfel zich aan de reet van de deur vertoont, ijlings de deur toeluit en dichtgrendelt als voor een inbreker en betoveraar van zijn ziel, die zal in God den Heere sterke daden doen.

Hij zal uit het geloof leven, en wat uit dat geloof is, zal hem, om zijn geloof, geen zonde meer voor God zijn.

KUYPER.

Amsterdam, 29 Juni, 1888.

Ook de afgelopen week deed de Reformatie onzer vaderlandsche Gereformeerde kerken weer een aanmerkelijke schrede vooruit, door het samenkomen van de voorloopige Synode van een deel dezer kerken te Utrecht.

Wel dient erkend, dat deze Synode nog een zeer onvolkomen karakter vertoont, wat ze dan ook in haar naam van voorloopige Synode uitsprekt. Immers volle autoriteit in zake de belijdenis zou eigenlijk alleen toekomen aan een Synode, waarin alle Gereformeerde kerken der wereld saamkwamen. In engeren zin komt die volle autoriteit slechts aan een Synode of saamvergadering van alle kerken in het land toe. En stellig maakt het feit, dat tal van Gereformeerde kerken niet vertegenwoordigd waren, het karakter dezer kerkelijke vergadering onvolledig.

Toch kon dit geen beletsel zijn, om saam te komen. Ook onze oude Synoden van Emden, Middelburg, Dordrecht (1578) enz. waren nog op verre na geen samenkomsten van alle kerken dezer landen, en veel min nog waren zulks de Synoden onder het kruis, in Vlaanderen, Brabant en Antwerpen gehouden.

Indien dus onze vaders zich door deze klaarblijkelijke onvolledigheid niet van Synodaal samenkomsten lieten terughouden, behoeften ook wij zeker niet zonder Synodaal saamkomen te leven, en deed men recht, door de kerken naar Utrecht in Synode saam te roepen.

Ook te Jeruzalem waren, blijkens Handelingen XV, volstrekt niet alle toen reeds bestaande kerken vertegenwoordigd, en toch is nimmer Synodale autoriteit aan deze samenkomst ontzegd.

In abnormalen toestand is abnormaal handelen door de feiten zelf geboden. Slechts dan zou hierin kwaad gelegen zijn, als zulk een vergadering zich atsoot, voor het gebrekkige in haar eigen optreden geen oog had, en niet ijlings de hand uitstak, om, voor zooveel aan haar hangt, tot vollediger gestalte te geraken.

Zoo was het bij onze vaders, die te Wezel eerst slechts een Synodaal Convent hielden. Toen zij te Emden, buitenpoelen erve, in zeer abnormalen toestand saamkwamen. En eerst daarna in meer vast spoor geraakten. Dit alles echter zóó, dat van meet af het volledig karakter der Synode, onder bijroeping van de buitenlandsche broeders, gelijk dit in 1619 tot stand kwam, hun als ideaal voor oog en zweefde, en hun daad er op mikte.

En in zooverre mag ook van de Synode te Utrecht getuigd, dat ze zelfverhefving weerde en in het rechte spoor trad.

Immers niet alleen, dat ze in haar naam van voorloopige deze onvolkomenheid van haar karakter uitsprak; maar wat meer zegt, haar eerste daad was, een besluit te nemen, waardoor gepoogd wordt, tot saamvergadering ook met andere Gereformeerde kerken te geraken.

Met name gold deze poging die groep kerken, die sedert 1834 allengs in zuiverder gestalte optraden.

Ze bleef met deze institutionele kerkformatie nu reeds in één zelfde kerk te zijn, overmits de eenheid der kerken naar haar formatie in niets anders dan in éénheid van Belijdenis, Liturgie en Kerkenordening kan gezocht; en beluigde mitsdien de wederzijdsche gehoudeheid van Godswege, om een einde te maken aan de zonde, die in het alsnog gescheiden leven onmiskenbaar was.

Ja, ze deed meer.

Ze nam onverwijd de noodige maatregelen, om ook de Christelijke Gereformeerde broeders zich hierover te doen uitspreken, en verenigde zich daartoe, na breede en hoogst ernstige discussie, zonder hoofdlijke stemming, met onderstaand rapport:

Aan de voorloopige Synode der Ned. Gerf. Kerken, vergaderd te Utrecht.

In opdracht van uwe Commissie van advies hebben de ondergeteekenden de eer, wat aangaat die punten door onderscheidene Classen aangegeven, die handelen over de vereeniging van onze Kerken met die der Christelijke Gereformeerde Kerken, u te adviseeren als volgt: Schrijven te richten aan de Chr. Ger. Synode te Assen.

10. De voorloopige Synode beschuift, zich schriftelijk te wenden tot de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerken, die binnen kort te Assen staat gehouden te worden, en spreke in dit schrijven 10. haar overtuiging

uit, dat van 's Heeren wege een gescheiden kerkelijk leven, waar de Kerken één zijn in Belijdenis, Liturgie, Kerkenorde en Taal ongeoorloofd is; 20. dat hare en onze Kerken, die zich de facto in zulk een eenheid verheugen, derhalve niet mogen voortleven zonder poging tot kerkelijke ineenstemming aan te wenden; en 30. dat uwe vergadering als de eerste saamgekome ten deze het zich een ere rekent de eerste stappen te mogen doen, en alsnu voorstelt den navolgenden loop van zaken:

Gang en onderhandelingen omschreven.

a. Beide Synodale vergaderingen benoemen elk vijf Deputaten met recht van assumptie van adviseerende medeleden.

b. Deze tien deputaten aanvaarden als grondslag van hunne samensprekingen de drie punten, die als resultaat van de samensprekingen van de Deputaten van het Synodaal Convent te Rotterdam met de heeren der Theologische school te Kampen gevonden werden.

c. Zij ontwerpen op dien grondslag een ontwerp-acte tot hereniging.

d. Dit concept zenden zij in aan de kerken van Utrecht en Assen, die beiderzijds ten leden der beiderzijds ter Synode gecommiteerden heeren kennis geven, opdat beide Synoden in den loop van het jaar nogmaals saamkomen.

e. De Synoden spreken over dit concept in deze hervatte zittingen haar oordeel uit.

f. Mocht beiderzijds het alsdan tot stand gekomen concept voorloopig goedgekeurd worden, dan ga het beiderzijds naar de Classen, opdat elke kerk zich kunne uitspreken.

g. Daarna komen de Synoden ten derde male saam, om met Gods hulpe deze gewichtige aangelegenheid tot het gewenschte einde te brengen en broeders te deputeren voor de uitvoeringen.

Benoeming en last van vijf Deputaten.

20. De voorloopige Synode benoeme vijf Deputaten, om ten deze haar last uit te voeren in den zin, die sub 1 is aangegeven, waarbij tevens aan deze Deputaten op het hart wordt gedrukt, geen middelen te verzuimen, die behoudens de zuiverheid der Gereformeerde beginselen, het welslagen hunner onderhandelingen bevorderen kunnen, zonder ten deze op iets anders te staan, dan op hetgeen in Gods Woord van de kerke Christi geëischt wordt.

Wijze van concipieren en arresteren van den sub 1. bed. brief.

30. De voorloopige Synode drage aan de ondergeteekenden op, het sub 1. bedoelde schrijven te ontwerpen en in te dienen in de zitting van Donderdag a.s., opdat de vergadering hierover beslisse.

Wijze van expedite.

40. De Voorloopige Synode drage haar eersten scriba op, dit schrijven onverwijld toe te zenden aan de kerke der Christelijke Gereformeerden te Assen, met verzoek dit aan de Synode harer kerken, zoodra deze saamkomt, te doen toekomen.

Dr. A. KUYPER.

Dr. F. L. RUTGERS.

Utrecht, 26 Juni 1888.

Geve de Koning onzer kerken, dat dit zoo gewichtig besluit ook te Assen opening des harten vinde. Leide Hij de gezamenlijke broeders bij hun nadere overwegingen. En zij het schoone einde van deze worstelingen, dat nog eer het jaar 1888 ten einde spoedt, het staketsel wegvallende, dat ons, saamwonenden in eenzelfde huis, ja van Godswege uit éénen bloede gesproten, dusver nog feitelijk in twee vertrokken gescheiden houdt.

Nog op één punt mag nadruk gelegd.

Ook de buitenlandsche kerken toch ontbraken op deze Synode niet geheel.

Reeds nu hadden twee groepen van buitenlandsche Gereformeerde kerken zich met deze Synode in correspondentie gesteld.

Schriftelijk de Old Seceiders uit Schotland, en door het zenden van een afgevaardigde de 500 kerken der Dutch Reformed Church in Amerika.

Professor Henry E. Dosker, die namens deze kerken met credentiairbrief aanwezig was, bracht der Synode uit Amerika verblijvende berichten, zoowel omtrent den welstand der kerken, als omtrent heer trouw aan de Drie Formulieren van eenigheid, en niet minder omtrent de warme sympathie, waarmee zij het weeropleven van de oude Belijdenis onzer en hunner gemeenschappelijke vaders en in de beweging van 1834 en in die van 1886 hadden begroot.

De heer Dr. H. Oort, een volbloed moderne en hoogleeraar in de Oostersche taal- en letterkunde te Leiden, had onlangs den moed de stelling op te zetten, dat „ongelooft erger is dan onzedelijkheid.”

Hierdoor beliep hij heilige tegenspraak. Natuurlijk kon in die breede kringen, waarin het geloof hoogstens voor een poetisch ornament van het leven geldt, mits men maar goed leve, zulk een stelling van zulke lippen niet beluisterd worden, of ze viel als een bom te midden van de gerusten in het Sion van onze burgerlijke zelfvoldaanheid.

Hij wierd er dan ook hevig om aangevallen en schier bespot.

Toch hield hij stand, en wij danken er hem voor, dat hij den moed der overtuiging bezat, om niet ijlings het zwaard op te steken.

Het stellige feit, dat iemands geloofs- of ongeloofsovertuiging allengs, maar zeker, als een wig in heel zijn persoonlijk bestaan en in het bestaan van zijn geslacht indringt, terwijl een zedelijke inzinking en persoonlijk en voor het geslacht, vaak slechts incidenteel is, mag niet onder stoelen of banken geschoven, maar dient luide te worden gepredikt.

Het loont daarom de moeite, met eenige aandacht te luisteren naar de wijze waarop Dr. H. Oort zijn stelling tegen de gevallen bedenkingen verdedigt.

Hij vraagt dan van zijn stelling:

Is zij waar? Indien zij inhield dat de Heer Kamp er in vindt, zeker niet; maar het verband waarin zij voorkomt had hem kunnen

leeren, dat de eerste indruk dien hij er van kreeg een verkeerde was. Op de stelling van De Amsterdammer, dat modern, evangelischen, orthodoxen, roomschen, joden en atheïsten gelijk recht van bestaan hebben in deze wereld, vol verscheidenheid, had ik — haar met verontwaardiging verwerpende — geschreven, dat die onderscheiden menschen evenmin gelijk recht van bestaan hebben als een lichtmis en een eerbaar man, een zelfzuchtige en een liefderijke.

Wilde ik daarna nu zeggen, dat atheïsten of ongeloovigen gelijk staan met lichtmissen en diergelijken? Immers neen! Het houdt in: evenmin als een lichtmis gelijk recht van bestaan heeft met een eerbaar man, heeft een ongeloovige het met een geloovige.

De uitdrukking „gelijk recht van bestaan hebben” die ik van De Amsterdammer overnam, zou kunnen misverstaan worden, maar is blijkbaar niet misverstaan. Zij beteekent zoodooveel als: van dezelfde waarde zijn. Een orthodoxe, een moderne, enz. hebben gelijk recht van bestaan, wij bij de redactie van De Amsterdammer zeggen: het is van geen belang, of iemand het een of het ander is; want er moeten nu eens menschen van allerlei zienwijze en richting zijn. Tegen die gelijkstelling, vrucht van oppervlakkigheid en twijfelucht, meestal aan onverschilligheid gepaard, kwam ik op. Ik had er ook op kunnen laten volgen: zij hebben evenmin gelijk recht van bestaan als een verstandig mensch, een geleerde, een onnadenkende en een onkundige op een lijn staan; maar ik koos natuurlijk de vergelijking met verschil op zedelijk gebied, omdat dit zoo nauw samenhangt met dat van godsdienst, en om door de in aller oog hoogte waarde, aan verschil in zedelijke ontwikkeling toegekend, zoo groot mogelijken nadruk het door en door verkeerde en heillooze denkbeeld te bestrijden, dat het er niet op aankomt, wat een mensch geloof en of hij iets „geloof”, „als hij maar goed leeft”, zooda het gewoonlijk heet.

Men ziet, Dr. H. Oort durft kras spreken. Zelfs zijn zij beiden eer te sterk dan te zwak van tint.

Dan volgt de eenigszins matter bewijsvoering:

Dat het waarlijk niet onverschillig is, wat men geloof, d. w. z. welke opvatting van onze betrekking tot God in iemand leeft, behoefte geen betoog, maar moet nadrukkelijk in herinnering gebracht worden. Het is een voorrecht, niet een Joodsche, maar een Christelijke opvoeding te hebben; het is van grooten invloed op ons zedelijk leven, in een Protestantschen, en niet in een R-Katholiken dampkring te ademen; het is een zegen voor ons, moderne denkbeelden te koesteren; zij vernieuwen en versterken de ziel. Dat een opvatting tijdelijk geringen invloed kan oefenen, dat menigen beter, menig ander slechter is, dat zijn overtuiging meebrengt, dat deze vaak bloot verstandelijk is of een dood ding, is overbekend, maar werpt die waarheid niet omver. In een geloofsovertuiging toch is een levensopvatting uitgedrukt, en deze plooi langzaam maar zeker ons denken, voelen, willen, ons karakter. Menige zonde in de praktijk des levens komt eerder terecht dan de verkeerde richting, die het zieleleven heeft gekregen door een ingeroest vooroordeel en een zekere opvatting van onze bestemming en roeping.

Maar dan wordt hij weer pittiger en valt het „ongelooft” met scherp klink op het lijf.

Is reeds een verkeerd geloof heilloos, hoe veel te meer ongeloof! De Heer Kamp waar schuift ten dezen voor misverstand. Immers, er is onbewust geloof. Ook wordt het woord licht genomen in den zin van leer, en dan is het niet waar. Toegestemd, natuurlijk! Maar laat ons toch niet, uit vrees voor misverstand, de groote waarheid voorbijzien, dat ongeloof de dood voor de ziel is! Is ongeloof hetzelfde als „met zijn denken in het ongereede zijn geraakt waar het de vraag naar het bestaan van God gaat”? Neen; zeker niet. Maar dit „in het ongereede raken” kan er wel toe leiden. De ongeloovige spreekt voor zichzelf uit: ik weet niets van God, ook niet van een bestemming der menscheid of des menschen. Hij erkent vaak wel, dat wij plichten hebben te volbrengen, al haalt hij gewoontelijk de schouders op bij de vraag, waarop eigenlijk dat plichtgevoel rust; maar hij mist alle voorstelling of denkbeeld van de onzienlijke dingen, en van den grond eener hoop op de toekomst voor zich of de menscheid wil hij niet weten. Niets is op den duur noodlottiger dan deze gemoeds-toestand. Germinen tijt teert menigen op in drukken in de jeugd ontvangen en op de machts der zeden die in zijn kring heerschen; maar waar die onkenningen doordringen, waarom het er ernst mee maakt, vooral waar men er in opgevoed wordt, vermoorden zij ten slotte de zieleheid. Eene platte opvatting van plicht, moedeloosheid in den strijd van het leven, verbittering bij teleurstelling, al de slaphed die zich paart aan de verzuchting: Wat baat het ons, of wij ons afmatten? Alles is toch ijdelheid! — wellicht het ergst van alles — het cynisme, het ongeloof in menschedauid — zijn de wrange vruchten van ongeloof. En tot welk een laag peil van onzedelijkheid heeft hij niet gevaar te zinken, wiens innerlijk leven verslapt is!

Nu schrijft Dr. H. Oort dit alles als moderne, en van zijn modern standpunt; en spaart hij ons, orthodoxen, zijn. Setten hebben niet.

Toch valt hierover, naar aanleiding van dit opstel, niet hem niet te twisten.

Dit kon, zoo hij, gelijk het in wetenschappelijk debat niet ondiensig ware, ook zijne omschrijving van het „geloof” had gegeven; maar dit liet hij na. Gevoel waarvan is, dat wij thans volstaan moeten met het constateren van een schreiende tegenstrijdigheid in zijn opstel. Al toch wat hij ten bate van het geloof zegt, komt in zijn opstel neer op zekere dispositie van het hart; terwijl de consequentie die hij poogt te trekken, zich alle bewegingen op het terrein van het bewustzijn. Dit nu is wat de mannen der logica noemen een *paralogismus* of *logisch fout*, d. w. z. een overspringen bij uw conclusie op een ander terrein, dan dat, waarop ge uw uitgangspunt koost.

Opzettelijk maakte Dr. H. Oort zich hier zeker niet aan schuldig.

Toch dreef hem ongetwijfeld de onge-

noegzaamheid van zijn eigen levensovertuiging.

Hij kon tot geen logische conclusie komen, zonder ongemerkt ons meer gelijk te geven, dan hem lief was.

In Het Vaandel is J. H. B. zoo vriendelijk, het bestaande misverstand uit den weg te ruimen, en zijne vergissing te erkennen. Ontvang hij onzen dank daarvoor.

Doch hij doet meer. Hij resumeert namelijk de wederzijdsche verhouding in deze driedelige tegenstelling:

De Chr. Gereformeerden zeggen, dat de reformatie alleen geschiedt kan krachtens het ambt der geloovigen.

De meeste Ned. Gerf. (doleer.) en door den bestaanden kerkeraad en door een krachtens 't ambt der geloovigen gekozen kerkeraad. Wij: alleen door den bestaanden kerkeraad. Wiens overtuiging is de goede volgens de H. S. en daarom volgens de Belijdenis?

Wij willen gaarne van dwaling overtuigd worden.

Welnu, het is metterdaad aanwijsbaar, dat hier dwaling in het spel is.

De kerk onder de Roomsche hiërarchie heeft namelijk in de 15de en 16de eeuw voor deuzelfden strijd bestaan, die thans tegen de kerk der Synodale hiërarchie was aangebonden.

En in dien strijd nu verdedigde ook Rome met hand en tand deze drie stellingen: 10. een kerk kan zeer verre gedeformeerd zijn; 20. zoo ze gedeformeerd is moet ze gereformeerd worden; maar 30. deze reformatie mag en kan alleen uitgaan van de opzieners der gemeente en hun colleges.

Evenzoo nu zegt J. H. B.: 10. De Synodale kerk is schriklijk gedeformeerd; 20. ze moet gereformeerd worden; maar 30. deze reformatie kan alleen uitgaan van de bestaande opzieners en hun colleges.

Hiertegenover nu verdedigden de mannen der Hervorming met klem en kracht de stelling, dat waar de opzieners en hun colleges de reformatie niet ter hand nemen, de plicht hiertoe rust op het ambt der geloovigen.

Naar dien regel handelden ze. Door het handelen naar dien regel kwam de Reformatie der 16de eeuw tot stand.

En overmits J. H. B. mag geacht worden, dat het werk der vaders niet af, maar goed te keuren, ziet hij zich tusschen deze twee vuren geplaatst.

Hij moet of zijn stelling handhaven, maar dan ook aan Rome tegenover Luther en Calvijn gelijk geven; of met Luther en Calvijn tegen Rome gaan, maar dan ook zijn stelling varen laten.

Gelijk men weet, is de heer Ds. M. J. Godefroy, eertijds predkant te Achlum in Friesland, voor niet lange dagen naar Transvaal vertrokken, en thans predkant bij de Hervormde kerk in Pretoria.

Deswege boezemt het belang in, na te gaan, hoe door mannen van zijn richting de kerkelijke zaak wordt opgevat in een sfeer en kring, waar de critiek zwakker en dus de hand der predikers vrijer is.

En wat blijkt nu!

Dit, dat Ds. Godefroy al spoedig een editie van het Kort begrip heeft uitgegeven, waarin wat hem niet aanstond, eenvoudig door hem veranderd en gewijzigd is.

Hiertegen is, gelijk men denken kan, onverwijld protest aangeteekend en wel bij monde van den heer J. P. de Beer, te Middelburg in Zuid-Afrika.

Natuurlijk de drukpers is vrij en ook Ds. Godefroy mag laten drukken wat hem gevalt.

En ook weet een ieder opperbest, dat het Kort begrip niet tot de Drie Formulieren van eenigheid behoort, zoodat er door niemand kerkelijk bindende kracht aan kan worden toegekend.

Maar met dit al, is en blijft het Kort begrip een document dat straks drie eeuwen levens telt; een geschrift dat door een der beste onzer Gereformeerde vaders is opgesteld; een hulpmiddel voor het Catechetisch onderwijs, dat door de practijc en het gebruik van tal van kerken geijkt is.

En in zulk een document nu zet niemand de schaar. Dat verbiedt pieteit. Dat verbiedt historische zin.

De verdediging van Ds. Godefroy, dat zijn veranderingen verbeteringen zijn, doet dus niets ter zake.

Wil hij zelf een leerboekje voor het Catechetisch onderwijs uitgeven, hij doe zulks. Nog eens, de pers is vrij. Maar dan weet ook een ieder, dat men met niets te doen krijgt dan met de particuliere opinie van een Irenisch prediker.

Maar als Ds. Godefroy zijn particuliere opinie, die hij voor goed houdt, uitgeeft in den vorm van het Kort begrip, dan schuift hij onder; dan dekt hij zijn lading met een vlag die er niet bij hoort; dan voert hij contrabande in.

Zijn verdediging houdt dan ook geen oogeblik steek.

Immers een ieder ziet en tast, dat we hier met niets minder te doen hebben, dan met een eerste poging van Irenische zijde, om in een vorm die er bij de Transvalers het gemakkelijkst ingaat, van lieverlede Irenische denkbeelden in te voeren.

Hiermee is natuurlijk niet ontkend, dat enkele veranderingen metterdaad verbeteringen kunnen zijn. Verbeteringen zijn ook in onze Formulieren van eenigheid aan te brengen.

Maar dit verontschuldigt den veranderaar niet.

Hij miste er het zedelijk recht toe; daargelaten nog de vraag, of het theolo-

gisch gezag van Ds. Godefroy hoog genoeg door de kenners wordt aangeslagen, om hem in zedelijke zin tot zulken arbeid te machtigen.

Bij ons rees desaan gaande wel eenige twijfel.

Immers, hij maakte o. a. een verandering, waarbij ontkennd werd, dat God de Heere nog heden ten dage de ziel des menschen goed en naar zijn evenbeeld schept.

Een loochening dus van het Creatiënisme, daar het toch niet denkbaar is, dat God iets onheiligs scheppen zou.

Dus een terugval in het Traducianisme en daarmee aan der fundamente onzer Gereformeerde belijdenis prijs geven, om heil te zoeken in reeds lang verworpen dwaling.

Gelijk we een vorig maal beloofden, zouden we ons verdedigen tegen de aanklacht van den heer Doc, De Cock, alsof in de onzerzijds verschenen uitgave van de Dordsche Kerkenordening tekstvervalsing ware gepleegd.

Ziehier de aanklacht van den heer De Cock:

— Ik beweer op grond van art. 77 der Dord. Kerkorde, dat het Gereformeerde is te zeggen dat elk lid der gemeente lid is der geheele Kerk, dewijl alleen op dien grond gezegd kan worden „dat de afsnijding eene afsnijding is van de gemeenschap der Kerken.”

— Dat de Doleerende broeders, die de Dordsche Kerkenorde uitgaven, zooda Dr. Kuyper en anderen, dit woord Kerken in Art. 77 veranderd hebben in Kerk, mag hun den schijn van recht geven om te zeggen dat men alleen lid is eener plaatselijke gemeente, maar het recht om te zeggen, op grond der Kerkorde, dat Art. 2 van ons Reglement in strijd is met de Kerkorde, geeft het hun zeer zeker niet.

— Ik protesteer tegen deze willekeurige verandering. Zij is meer dan het wipgen van een letter; het is eene geheele zinsverandering en nog wel eene zoodanige, waarin zich een beginsel uitpreekt.

Gelijk men ziet is deze akte van beschuldiging verre van malsch.

Er greep plaats „een willekeurige verandering”. Een verandering, die „een geheel zinsverandering” opleverde. En dat wel zulk een „zinsverandering”, waardoor een geheel ander beginsel aan de Dordsche Kerkenordening werd ondergeschoven.

Alzoo tekstvervalsing onder hoogst verzwarende omstandigheden.

Toch kunnen we onze lezers geruststellen, door tegenover deze zeer ernstige aanklacht nu reeds de stellige verzekering te plaatsen, dat de heer Doc, De Cock eerlang zal in De Basuin zijn beschuldiging in zal trekken, en ons van alle rechtsvervolging en onder betuiging van leedwezen zijnerzijds zal ontslaan.

We zullen namelijk op een wijze, waar geen speld tusschen in te brengen, aantoonen, dat 10. de uitdrukking der kerken in dien tijd zoowel de tweede naamval enkelvoud als de tweede naamval meervoud kan zijn; 20. dat het in art. 77 geen meervoud maar enkelvoud is; en 30. dat er een fout zou bestaan zijn, indien we bij een uitgave in andere en nieuwere spelling der kerken NIET in der kerke veranderd hadden.

Vooraf echter zij opgemerkt, dat er aan onzen kant eenige schuld ligt, dat de heer Doc, De Cock zich te kwader ure deze aanklacht liet ontvallen.

Reeds meer dan eens toch had de heer De Cock ons bij vriendschappelijke ontmoeting degenoot gemaakt van zijne meening, dat der kerken in art. 77 der Dordsche Kerkenordening ons stelsel onverwip; wat we dan beloofden na te zullen zien; maar om het o. i. uiterst gering belang van deze quaestie verzuimden.

Nu schijnt op den heer De Cock ons stilzwijgen een indruk gemaakt te hebben van zwakte, en hem zoodoende gesterkt te hebben in zijn overtuiging, dat metterdaad zijne bedenking onwrikbaar vaststond en het tijd werd thans den buit in te halen, dien art. 77 hem scheen te bieden.

En thans ter zake.

Onze eerste stelling is: dat der kerken in den tijd waarin de Kerkenordening van Dordt gesteld werd, zoowel tweede naamval enkelvoud, als meervoud kan zijn.

Deze stelling willen we op tweeërlei wijze waar maken; ten eerste door het getuigenis van een man, voor wiens gezag ook de heer Doc, De Cock wel zal willen zwichten, t. w. den hoogleeraar Dr. M. de Vries uit Leiden, en ten tweede door bewijzen uit de letterkundige producten van dien tijd.

De hoogleeraar De Vries dan schreef ons op onze desbetreffende vraag dit antwoord:

— »Amice, de genitivus singularis van kerke was in het Middelnederlandsch kerke en kerken beide. De laatste vorm (kerken) was de meest gewone, en die is in gebruik geweest tot in 't begin der 17de eeuw, toen hij allengs in onbruik geraakte en door den vorm zonder n vervangen werd. In 1619 kan kerken zoowel *kerken* als *kerken* betekenen. Wat telkens bedoeld is, moet door verband en samenhang worden uitgewezen. Hartelijk dank enz.

(W. G.) M. DE VRIES.

Leiden, 20 Juni 1888.”

Ons tweede bewijs zij geput uit een werk, dat nu nog meer algemeen in handen is, en dus ook door meerdere onzer lezers kan worden nageslagen. We kiezen daartoe de Catechismusverklaring van Ds. Bastingius, die uit het Latijn in het Nederduitsch vertaald is door Ds. Henr. van Corpus, predt te Dordrecht, en uitgegeven te Dordrecht in 1594 bij Jan Canin, 2e editie in 80. Hieruit nu zullen we enkel zulke voorbeelden kiezen, waarbij niet alleen het Latijn steeds *kerken* in het enkelvoud heeft,

maar ook geen met

In de „dat die

oorsake bij de

alhier uit Dordrecht

Bij de over de l

schrijft l

schrijving de Sone

kelijk g kerken”

van de wordt ge

Op bla tus Jezu

't Hoof

Op b

merckt, (

begrijpt u

in God, volghend

want do kerken

sonnelaa de algem

plaatselijk uitgemeen

Op bi

predicatie kenteek

een besot tal zijne

allen, di in christ

door te l lid der k

beide ma wat bove

Op bl

dende d kerken n

<